

Mládež ako nový občiansky stred – prvá generácia mladých Nemecka v 21. storočí¹

Jürgen Zinnecker

Siegenské centrum pre výskum detstva, mládeže a biografie na Univerzite v Siegene.

Úvodom

Zvykli sme si nato, ako sú mladí a starí ľudia predstavovaní v médiách. Obidvom vekovým skupinám sú pripisované jednoznačné roly, ktoré reprezentujú navzájom proti sebe stojace sociálne charaktery. Mladej generácii pritom pripadá úloha rebelovať proti zaužívaným poriadkom svojich otcov a matiek. Staršia generácia stojí na druhom póle ako ochranca starých poriadkov. Takéto stereotypné protichodné postavenie mladých a starých má archaickú kvalitu, ktorá sa v Európe traduje už od čias antiky. Rozdeľovanie úloh poznačilo však obzvlášť našu predstavu o mládeži počas prenikavých zmien moderny v minulom storočí. To možno ilustrovať na príklade najnovších nemeckých dejín.

Pre mladšiu generáciu sú v pohnutých politických dejinách Nemecka posledných sto rokoch príznačné radikálne a fundamentálne pozície. Mládežnícke hnutie okolo roku 1900 sa vzoprelo proti patriarchátu meštiackych otcov a uhladenej civilizácii. Namiesto toho hľadalo toto hnutie bratské spoločenstvo a stretnutie s prírodou vo veľkých mestách. Radikálne politické strany 20. a 30. rokov - na ľavom krídle komunisti a na pravom nacionálni socialisti - boli, čo sa týka ich prívržencov, výslovne „mladými“ strany. Občiansky stred vrátane nemeckej sociálnej demokracie bol obsadený staršou generáciou. Hnutie študentov a žiakov v 60. a v 70. rokoch na medzinárodnej úrovni oponovalo proti kapitalizmu a imperializmu a na národnej úrovni sa búrilo proti potláčaniu najnovšej minulosti – historickému robotníckemu hnutiu; proti zamlčovaniu úlohy národného socializmu a holokaustu – v nemeckej povojnovej spoločnosti za vlády Adenauera. Začiatkom 80. rokov 20. storočia tvorili mladí ľudia v Nemecku jadro rôznych sociálnych protestných hnutí, aj ekologického a mierového hnutia. Zo stredu týchto hnutí bola založená „strana mládeže“, t.j. Zelení.

Na začiatku 21. storočia neplatia už viac staré pravidlá a skúsenosti minulého storočia. V súčasnosti sa formuje v Nemecku mladá generácia, ktorej orientácia a mentalita sú celkom iné. Radikálna zmena mládeže je povedľa ďalších dôkazov dôsledne dokumentovaná dvoma rozsiahlymi a pre Nemecko reprezentatívnymi štúdiami mládeže, ktoré rekonštruujú aktuálne hodnoty a spôsob života mladej generácie na začiatku nového storočia so sociálne vedeckou presnosťou. Ich výsledky sú podkladom tejto úvahy.

---

¹ Zinnecker, Jürgen; Behnken, Imbke; Maschke, Sabine; Stecher, Ludwig: null zoff & voll busy. Die erste Jugendgeneration des neuen Jahrhunderts. Opladen: Leske + Budrich 2002 Deutsche Shell: Jugend 2002. Zwischen pragmatischem Idealismus und robustem Materialismus. Frankfurt a. M.: Fischer Verlag 2002

Ide o viachodinové písomné otázky pre 8000 detí a mladých ľudí vo veku od 10 do 18 rokov, na ktoré respondenti odpovedali v jeseni 2001. Okrem iného je to posledná z národných štúdií mládeže, ktoré sú podporované od polovice 50. rokov 20. storočia firmou Deutsche Shell. Do štúdie mládeže – konala sa na jar v roku 2002 - bolo zapojených okolo 2 500 mladých ľudí vo veku od 12 do 15 rokov v ústnych, štandardizovaných rozhovoroch. Obidva výskumy mládeže umožňujú porovnanie s výskumami, ktoré sa uskutočnili v minulých desaťročiach predchádzajúceho storočia.

Portrét súčasnej generácie mládeže – nie bez tienistých stránok

Niekoľko pohľadov môže osvetliť základné postoje mladej generácie na začiatku nového storočia.

- Mentalita mládeže sa posunula smerom k občianskemu stredu spoločnosti. Jej vecou už nie je, ako to bolo ešte v 80. rokoch minulého storočia, kritika systému a utopická alternatívna vízia k existujúcemu spoločenského poriadku. Namiesto toho sa mladí pri odpovediach na otázky vyjadrujú vo vzťahu k systému viac lojálne. Hľadajú v rozvíjaných ideologických systémov pragmatické riešenia veľkých spoločenských a vlastných osobných problémov. Hoci považujú vo väčšine globálne problémy sveta (vojna, chudoba, ničenie životného prostredia a nezamestnanosť) za neriešiteľné – myslia si, že sa s nimi dá niečo urobiť. Pozerajú sa optimisticky na neurčitú budúcnosť moderny a hľadajú súkromné riešenia pre vlastnú životnú cestu. Myšlienka, ktorá nachádza porozumenie u mladej generácie znie takto: „Človek by mal žiť svoj život a byť šťastný, keď nie je obťažovaný zvonka.“ Pred dvoma desaťročiami bolo takéto krédo privatizmu, ktoré rešpektuje obmedzenia na vlastnej životnej ceste, medzi mladými ľuďmi ešte veľmi neobľúbené.
- Staré hodnoty nová generácia mládeže veľmi oceňuje. Mladá generácia kladie viac dôraz na výkon, dbá o dobré výsledky pri vzdelávaní. „Kariéra“ alebo „vernosť“ stoja celkom na vrchole rebríčka hodnôt, ktoré sú dnešnými mladými označované ako „in“. Výnimočne silne rozvinutá je ich potreba istoty. Tým sa ukázali prognózy výskumníkov hodnôt z 80. rokov 20. storočia ako chybné. Tak napríklad prognózy Rolanda Ingleharta vychádzali pred dvoma desaťročiami z toho, že budúca mladá generácia by mala byť nositeľom nových postmaterialistických a sebarealizačných hodnôt. Stalo sa to celkom naopak. Mladí ľudia sa tešia konzumu a zameriavajú sa na materiálne pôžitky ako nikdy predtým. Mimochodom, dnešní mladí nemajú strach z toho, aby zamiešali do „kokteilu“ spolu staré a nové hodnoty, keď si od toho sľubujú nejaký prínos pre svoj životný štýl. Tak dokáže mladá generácia silne oceňovať konvenčné a materiálne hodnoty ako sú: „rešpektovať zákon a poriadok“, „hľadať istoty“, „byť usilovný a ctížiadostivý“, „mať vysoký životný štandard“ s veľkým súhlasom s hodnotami kreativity („rozvíjať svoju vlastnú fantáziu a kreativitu“) a tolerancie („tolerovať aj také názory, s ktorými vlastne nemožno súhlasiť“). Obidve stránky tvoria dnes spolu centrálnu orientačnú dimenziu pre mladú generáciu. Takáto „káva-melanž“ by bola pre väčšinu mladých v 80. rokoch 20. storočia absolútne nemysliteľná. Vtedy sa kreativita a tolerancia spájala predovšetkým s politickou a sociálnou angažovanosťou. Tak to ukazujú empirické porovnávacie štúdie.
- Aké skupiny hodnôt dominujú u dnešnej mladej generácii? Je možné identifikovať štyri sociálne skupiny s odlišným ponímaním hodnôt. V štúdiu mládeže z roku 2002 nájdeme príznačné nálepky: „pragmatickí idealisti“, „sebavedomí machri“, „robustní

materialisti“, „váhaví nenápadní“. Každá z týchto štyroch hodnotových skupín reprezentuje asi štvrtinu nemeckej generácie mladeže na začiatku 21. storočia, pričom tieto štyri skupiny sú v sociálnom priestore odlišne rozmiestnené. Medzi prvými dvoma skupinami nájdeme možných budúcich „vít'azov“, medzi dvoma poslednými skupinami sú zastúpení prevažne „porazení“. Ako „pragmatickí idealisti“ sa prezentujú predovšetkým vzdelanostne privilegovaní mladí ľudia, ktorí pochádzajú zo vzdelanostne privilegovaných rodičovských domov a častejšie sú ženského pohlavia. Sú lojálni voči systému, prízvukujú ideálnu stránku života, sú však všetkým iným než „postmaterialisticky“ zameranými mladými ľuďmi. Osobitným spôsobom reprezentujú už spomínanú syntézu starých a nových hodnôt, poriadku, istoty a kreatívnej angažovanosti. Bolo by možné ich označiť ako angažovanú elitu mladej generácie, ktorú je možné nájsť obzvlášť často medzi vysokoškólakmi a gymnazistami. „Sebavedomí machri“ tvoria medzi mladou generáciou akýsi pendant elity zameranej na výkon. Vyjadrujú obzvlášť jasne trend dnešnej generácie mladých aktívne a úspešne sa vysporiadať s aktuálnou spoločenskou agendou. Medzi nimi nájdeme predovšetkým často mladých, ktorí sa chystajú prostredníctvom vzdelania a zamestnanosti úspešne vzlietnuť zo širších sociálnych vrstiev. „Robustní materialisti“ a „váhaví nenápadní“ reprezentujú oproti tomu skôr „porazených modernou“. Spĺňajú požiadavky výkonu v škole a vo vzdelávaní menej dobre, nachádzajú sa často v menej preferovaných vzdelávacích odboroch (v Nemecku ide najmä o tzv. Hauptschule) alebo sú nezamestnaní. Obidve skupiny sa pozerajú skôr skepticky na svoju osobnú budúcnosť a vyjadrujú difúznú nespokojnosť so spoločenským systémom. Pritom vystupujú „robustní materialisti“, medzi ktorými prevažujú mladí mužského pohlavia, na verejnosti častejšie, pretože niektorí z nich sa prikláňajú k politickému radikalizmu a k nenávisti voči cudzincom.

- Nová generácia mládeže uzavrela s generáciou dospelých väčšinou svoj osobný, sociálny a politický mier. V priebehu druhej polovice minulého storočia upadali vzory dospelých z generácie na generáciu. Teraz ich bezprostredne opäť vysoko oceňuje viac ako polovicou mládeže. Z krízy expertov vyšli ako jasní víťazi dve skupiny povolání-lekári a policajti. Dnešna mládež dôveruje týmto profesiám najviac zo všetkých. Celkom protichodná situácia je vo vzťahu k politikom vrátane premiéra vlády, ktorého autorita medzi mladými ľuďmi sa zdá byť definitívne zničená. Mladí ľudia vnímajú s nedôverou hlavne takých dospelých, ktorí im niečo „predávajú“ – to znamená: niečo predstierajú, či sú to hlásatelia správ, učitelia v škole alebo skutoční predavači v obchodnom dome.
- Praví víťazi v generácii dospelých sú však vlastní rodičia. Oni sú najčastejšie menovaní ako osobné vzory. Je to vysoké ocenenie, s ktorým sa dnes musia ešte rozdeliť s určitými prominentmi médií z oblasti hudby (speváčky pre dievčatá) a zo športu (futbalisti pre chlapcov). Dnešní mladí ľudia hodnotia výchovu vo vlastnom rodičovskom dome ako liberálnu. Vzťah k svojim rodičom ponímajú ako „chudobný na stres“ aj v rokoch puberty. Prevažne súhlasia so správaním svojich matiek a – s určitými obmedzeniami – aj svojich otcov a predstavujú si, že raz budú presne tak isto vychovávať svoje vlastné deti, ako to zažili u svojich rodičov. Porozumenie s generáciou rodičov ide ruka v ruku so všeobecným hodnotením inštitúcie rodiny. Pri tom vidí väčšina mladých rodinu nie ako malorodinnú domácnosť, ktorá je obmedzená na rodičov a deti, ale ako širokú sociálnu sieť, ktorá vykazuje vlastnú domácnosť. K tomu patria v prvom rade ešte žijúci starí rodičia (pre 9 z 10 mladých ľudí) a vlastní súrodenci, vzdialenejší starší a rovnako starí príbuzní, priatelia domu. Súčasťou takejto rodiny sú v nie poslednom rade aj obľúbené domáce zvieratá, ktoré sú veľmi dôležité pre mladšiu mládež. Väčšina mladých sníva o úspešnej štandardnej rodinnej biografii,

manželských partnerov, deti, vlastný dom so záhradou, auto, dovolenky vrátane peňazí – to platí najmä pre mladých ľudí mužského pohlavia. Dobré vychovať vlastné deti je ponímané mnohými ako najnáročnejší životný výkon.

K úplnému profilu prvej generácie mládeže v novom storočí patria nesporne aj tienisté stránky. Až keď sa osvetlia aj tieto stránky prostredníctvom aktuálnych výskumov mládeže, získa profil mladých ostrejšiu hĺbku. To ukáže aj niekoľko paradoxov v mentalite a v náčrte života tejto generácie.

- Ich pohľad na vlastnú budúcnosť je poznačený ambivalentnými pocitmi a očakávaniami. Značne lavírujú, taktizujú a „plávajú“ v náčrtoch identity. Nie sú si istí ani svojou pracovnou a ani súkromnou budúcnosťou.
- Majú veľký záujem úspešne ukončiť vzdelanie, avšak v mnohom im chýbajú poznatky a schopnosti, ktoré sú potrebné k dosiahnutiu želaného cieľa vzdelávania. Kultúra učenia je celkovo málo rozvinutá; učitelia nepatria ku skutočne dôležitým oporným postavám v ich živote.
- Akceptujú síce niekoľko vzorov dospelých a expertov, celkovo však nedôverujú autoritám generácie dospelých. Myslia si, že mnohí dospelí by nerozumeli skutočne problémom mladých ľudí.
- Kladú síce dôraz na súkromný svet rodiny, vedia ale aj z vlastnej skúsenosti o tom, aká krehká môže byť táto inštitúcia. Často okúsili chorobu a smrť vo vlastnej rodine, niektorí zažili aj násilnú výchovu, problémy s rodičmi a rozvod.
- Hoci si veľa mladých ľudí vychutnáva mladosť v konzumnej spoločnosti ako zážitok a radosť zo života, mnohí sa dozvedajú už ako deti a mladí, že sú ohrození ako osoby. Hovoria o strese, psychosomatických poruchách, chronických ochoreniach, o situácii sociálnych outsajderov, o dopravných nehodách a zlyhaniach výkonu, o pocitoch samoty a o pochybnostiach o zmysle celého života.

Obdobie formovania mládeže: 90. roky 20. storočia

Ktorými časovodejinnými skúsenosťami a ktorými zásadnými zmenami nastupujúcej moderny bola poznačená prvá generácia nového storočia? Ktoré ročníky reprezentujú mladí respondenti, ktorí v čase výskumu mali vek medzi 10. a 25. rokom života?

Ide o ročníky, ktoré boli narodené prevažne v 80. rokoch 20. storočia, presnejšie v rokoch 1977 až 1991. Svoje prvé roky formovania, povinnú školskú dochádzku prežili v 90. rokoch 20. storočia.

Čo bolo príznačné pre kultúrne, ekonomické a politické dejiny a mentalitu tohto desaťročia? Na čom sa zúčastňovali vo svojich ranných rokoch, čo sa ich dotklo, ktoré zásadné zmeny museli spracovať?

Je zrejmé, že išlo predovšetkým o vývoj, ktorý sa dotkol celej východnej Európy a všetkých rozvinutých priemyselných spoločností. Z časti nadobudla táto mladá generácia aj špecificky nemecké charakteristické črty.

Po prevrate hodnôt. Život v postautoritatívnych pedagogických prostrediach

Deti a mladí vyrastali vo svete, ktorého štandard a spôsoby sa od 70. rokov trvalo uvoľnili a liberalizovali. To platí aj pre vzťah medzi mladými a starými ľuďmi navzájom, obzvlášť pre spôsob typického pedagogického zaobchádzania. Staré cnosti ako poriadok, disciplína, poslušnosť alebo formálne pravidlá zdvorilosti platili ako niečo na ústupe. Prinajmenšom ich človek ešte nasledoval, ale iba uvoľnenejším spôsobom. Pre rodinu alebo školu platilo: výchovná klíma sa liberalizovala; autorita pedagógov sa oslabil; vzťah mladých a starých vo výchove a vyučovaní sa uvoľnil. V priebehu 90. rokov sme sa opakovane pokúšali

odporovať tomuto rozpadu autority pedagógov a výchovných inštitúcií. Propagovali sa „spolahlivé“ školy, príručky odkazovali rodičov nato, že musia zozbierať odvahu, aby deťom a mladým postavili „hranice“; Mnohí sa pokúšali posmeliť učiteľov a učiteľky, aby okrem vyučovania opäť prijali výchovné úlohy vo vzťahu k svojim žiakom a žiačkam. Úspechy takéhoto „roll back“ boli však skromné. Deti a mladí spoznali v postautoritatívnom pedagogickom svete predovšetkým hranice pedagogickej autority: preťažených a vyčerpaných rodičov a učiteľov a neurčitý, neistý výchovný poriadok v rodine i v škole. Moc pedagógov a pedagogičiek, ktoré mali k dispozícii ako predstavitelia staršej generácie, bolo pribúdajúcimi právnymi normami a obmedzeniami ohraničené, kým práva detí a mladých o ochrane a participácii boli v rastúcej miere propagované, právne sankciované a presadené.

Po strate globálnej alternatívy. Život s postideologickou epochou

Mladá generácia vyrastala v desaťročí, ktoré už stratilo pádom „reálneho“ socializmu vo východnej Európe veľkú ideologickú alternatívu ku kapitalistickej ekonómii a forme spoločnosti v západnej Európe. V Nemecku sa táto situácia demonštrovala u mladších prostredníctvom prevratu v bývalej DDR na národnej úrovni. Oni zažili post-ideologické desaťročie, v ktorom už iba radikálna pravica prezrádzala istú silu, kým „ľavicová“ na európske osvietenstvo orientovaná strana radikálnej utópie bola najprv odbúraná a čoskoro umlčaná. V oblasti kultúry mládeže sa museli deti a mladí vyrovnávať s násilím pravicovoradikálnych skinheadov. Pankáči, majitelia domov alebo radikálni bojovníci za mier sa dostávali u mladších čoraz viac do zabudnutia. Rovnako zažili globálne debaty o ohrození svetovej klímy a zvierat, o kyslých dažďoch a naposledy o ohrození budúcnosti ďalších generácií.

Zásadné digitálne a multimediálne zmeny. Život v globálnej mediálnej kultúre

Je to jediná generácia, ktorá zažila od prvých detských krokov prevrat, prenikavú zmenu masovokomunikačných médií a hlavne televízie. V Nemecku vyrastala táto generácia spolu s novovytvoreným duálnym rozhlasovým systémom medzi verejnoprávnou televíziou (ARD, ZDF) na jednej strane a novovytvorenými komerčnými súkromnými televíziami (RTL/Super RTL a iné) na druhej strane. Komiksy a reklamné spoty pre deti patrili k ich prvým televíznym zážitkom, rovnako aj diaľkové ovládanie a prepínanie medzi jednotlivými programami. Nové formáty, ktoré boli koncipované pre mladé cieľové publikum, prenikli na trh: Doku Soaps ako big brother, Daily Soaps ako Zámok Einstein alebo GZSZ, Daily Talks a zábavné formáty ako kvíz Milionár. Je to aj historicky prvá generácia, ktorá vyrástla spolu s novovekými elektronickými a multimediálnymi komunikačnými prístrojmi: mobily, sms, E-mail, chats a e-commerce na internete, videohry. Ich pocity a morálka boli poznačné viac ako inokedy predtým veľkými zážitkami, ktoré boli sprostredkované a inscenované médiami: od nešťastí a prírodných katastrof až k 11. septembru a začiatku vojny v Afganistane. Keď človek zohľadní celkovú konfiguráciu týchto novodobých detských a mládežníckych skúseností s médiami, potom je možné posúdiť, ktoré svety túto novú „generáciu médií“ oddeľujú od predchádzajúcich „generácií Gutenberga“, ktoré ešte vyrastali s knihou ako hlavným médiom.

Kríza získavania práce a kríza kapitalistického štátu. Život s puklinami prosperujúceho systému

Kým globálna ekonómia ďalej expandovala a prosperovala, dostávali sa získavanie práce a kapitalistický štát s jeho systémom podpory historicky do ofsajdu. Deti a mladí zažili

takmer synchronne horúčku zakladania e-obchodu, akciovú a špekulačnú horúčku a potom nasledujúci jej pád, ako aj zavedenie Eura. Bola to fáza vzniku novoutvorených pracovných miest a študijných odborov, fáza ďalšej expanzie rastu sektora služieb. Na druhej strane bol na konci desaťročia počet vzdelávacích miest malý, realizoval sa duálny systém odborného vzdelania, teda štúdium na odbornej škole počas pracovnej výučby. V Nemecku čoraz viac rástla jeho kritika, lebo spôsoby výučby boli neprehľadnejšie, vstup do regulárneho systému nadobúdania vzdelávania neurčitejší a neplánovanejší, fázy nezamestnanosti hrozili aj mladej generácii. Občiansko-politická debata o stárnucej nemeckej (a európskej) spoločnosti ukázala, že hroziaci kolaps dôchodkového systému je zrejmy a že mladá generácia by mala v budúcnosti hospodáriť s rastúcimi výdavkami sociálneho štátu.

Verejné miesto rodiny. Starí rodičia, rodičia a deti v politickom dialógu generácií

Generácia dnešných detí a mladých nebola poznačená len desaťročím 90. rokov, ktoré sama prežila. Skúsenosti iných ešte žijúcich generácii tu zohrávajú takisto dôležitú úlohu. Generačné životné skúsenosti sú paralelne sprostredkované verejnými diskurzmi v médiách, ale aj v súkromnom priestore rodiny. Tam navzájom spolu komunikujúce generácie – starí rodičia, rodičia a deti – reprezentujú teraz ľahko zapamätateľný výsek z celkovej siete spoločensko-politických generácií, ktoré žili spolu vo vnútri jedného časového obdobia. To je pre socializáciu mladej generácie rozhodujúci výsek. Priame vlastné skúsenosti detí a mladých sú hodnotené v zrkadle vzťahoch dospelých generácií, ktoré sú v rodine. Ak chceme primerane porozumieť najmladšej generácii, musíme sa teda pýtať aj nato, ktoré historicko-politické generácie sa dnes stretávajú v priestore rodiny.

Rodičia dnešných mladých sa väčšinou narodili v desaťročí medzi rokmi 1955 a 1965. Svoju mladosť prežili v 70. a začiatkom 80. rokov. Ide tým o predstaviteľov generácie „No future“ (bez budúcnosti) alebo generácie „Null bock“. Tak v Nemecku prezývali všetkých mládežníckych idealistov pripravených protestovať, teda tých ktorí priniesli do spoločnosti odkaz študentského hnutia v 60. rokoch. Ich verejne dominantní reprezentanti boli pesimisticky, ľavicovo-ekologicky a konzumne kriticky angažovaní. Bola to zelená generácia, ktorá tiež pomohla na nohy novej politickej strane. Profitovali zo zotrvačnosti slobody každodenných povinností a konvencií, ktorú realizovala generácia z roku 1968. Súčasne to boli z demografického hľadiska v Nemecku desaťročia mimoriadne silné vzhľadom na pôrodnosť, čo sa prejavilo vo veľkých obmedzeniach mladej generácie pri zaradení sa na trh vzdelávania a práce.

Ktoré posolstvá mohla táto rodičovská generácia sprostredkovať generácii svojich detí? Určite to bolo ich liberálne dedičstvo, uvoľnenejšie zaobchádzanie medzi pedagogickými generáciami. Určite to bola aj hlboká nedôvera voči politike a jej možnostiam. Posolstvo mohlo znieť: Idealistická angažovanosť pre globálne problémy sa nevyplatí, prinesie iba málo zmien. Aj pragmatický, nerozhodný a lavirujúci prístup k rodičovstvu a povolaniam patrí asi k tým skúsenostiam, ktoré generácia rodičov priniesla v batožine pre svoje deti.

Starí rodičia dnešnej generácie mladých sa väčšinou narodili medzi rokmi 1930 a 1940. Svoju mladosť prežili po druhej svetovej vojne a v 50. rokoch. Starší z tejto generácie označujú svoje roky mladosti v porovnaní s nasledujúcimi generáciami mládeže ako „mladosť bez mladosti“. Mladší z tejto generácie mali oproti tomu ešte šancu ako tinejdžeri a prívrženci Rock'n Roll zažiť začiatky modernej komerčnej popkultúry. Od generácie starých rodičov spoznali vnúchatá niečo z optimizmu rokov budovania Spolkovej republiky Nemecko s nekončiacim hospodárskym rastom. Rozprávania tejto generácie udržiavali však aj stále živou spomienku – prinajmenšom ako detskú skúsenosť – na

všadeprítomnosť vojny v Nemecku, rovnako aj hrôzy hladu, vyhnaní, bombardovania a chudoby v prvých povojnových rokoch. Starí rodičia boli na základe svojich skúseností s narodnesocialistickou výchovou a politikou, v ktorej sa sklámali, výslovnými odporcami ideológie a mali skeptický odstup od politiky. Vyrastali v porovnaní so súčasnosťou vo výslovne militantnom, neskoršie autoritatívne surovom a nábožensky bigotnom svete výchovy, ktorý skoro bez výnimky prijímali. V konfrontácii s antiautoritatívnou generáciou z roku 1968 sa mimochodom učili ako sa od toho dištancovať a prikláňali sa k trochu liberálnejšiemu vzťahu medzi mladými a starými.

Dnešná generácia detí a mládeže sa pri oboch generáciách, t.j. rodičov a starých rodičov mohla niečo naučiť a súčasne sa od nich aj dištancovať, resp. sa oproti nim profilovať. Styčné body nachádzali u starých rodičov v ich pragmatickom, antiideologickom postoji, v ich nepokazenej viere v ekonomický rast a v ich záujme o materiálne dobro. Vzdialené im bolo autoritatívne prostredie, v ktorom vyrastali starí rodičia, prísnosť autoritatívneho rodičovského domu, škola a cirkevné spoločenstvo. Z hľadiska dnešnej mladej generácie žili starí rodičia v predmodernom svete bez kultúry médií a bez konzumných predmetov, ktoré patria k rokom mladosti (móda, hudba, automobil, dovolenkový turizmus).

Generácia rodičov ponúkla dnešnej mladej generácii veľa styčných bodov, ale aj niekoľko charakteristických trecích plôch, aby sa mladá generácia mohla odlíšiť od ich idealistickej angažovanosti, od ich konzumnokritického postoja; od ich pesimizmu do budúcnosti. To sa objavuje u tých, ktorí vyrastali v 90. rokoch, ako výslovne konzervatívni a vzdorovití. Časovo primeraný styk s modernou bol v ich očiach priestorom nato, aby individuálne pre seba využili ponúkajúce sa ekonomické príležitosti a aby sa flexibilne prispôbili na neriaditeľnú a nepredvídateľnú budúcnosť. Mladší chceli predovšetkým však vyskúšať možnosti zážitkov v spoločnosti bez ideológie. Nato museli mať k dispozícii peniaze a čas. Prítomnosť predĺzenej mladosti, ktorá začala najrannejšom detstve a trvala až do 30. roku života, nechápali v žiadnom prípade len ako záťaž, ale aj ako šancu, ktorú generácie predtým - a to hlavne starí rodičia - nemali. Vrcholy mladého života mali byť ritualizované a oslavované. Informálna kultúra rodičovskej generácia zo 70. a 80. rokov bola podľa ich názoru súca na takúto reinscenáciu vlastného životného štýlu.

V nasledujúcom zobrazení sú synopticky a schématicky zobrazené niektoré zo styčných bodov medzi tromi generáciami. Určitým spôsobom sa dá chápať orientácia aktuálnej generácie detí a mládeže dokonca ako pokračovanie niekoľkých motívov a životných orientácií generácie starých rodičov. Pravdou je, že ich život bol spojený po prehratej vojne s reštauračnou modernizáciou chudobnej nemeckej povojnovej spoločnosti, kým život dnešnej generácie sa uskutočňuje v kontexte viacnásobne zlomeného, vysokokomplexného blahobytu moderny.

Mládež súčasnosti vo familiárnom dialógu troch generácií

	Generácia starých rodičov	Generácia rodičov	Generácia mládeže
Vek v roku 2000	60 až 70 rokov	35 až 45 rokov	10 až 20 rokov
Ročníky (približne)	1930 – 1940	1955 – 1965	1980 – 1990
Detstvo (10 rokov)	1940 – 1950	1965 - 1975	1990 - 2000
Mládež (15 rokov)	1945 – 1955	1970 - 1980	1995 - 2005
Značkovanie mládeže	„skeptická generácia“+ “bezo mňa“-mládež	„no future generácia“+ “null bock generácia””	„null zoff generácia“+ “egotaktici”“

Skúsenosť s médiami	rozhlasová generácia	televízna generácia (verejno-právna)	multimediálna-internetová -mobilná generácia
Pohľad na budúcnosť	optimisti	Pesimisti	optimisti
Životná orientácia	pragmatici	Idealisti	pragmatici
Utópie	postideológovia (po nacionálnom socializme)	ideológovia (sociálne hnutia)	postideológovia (po moderne)
Konzum	materialisti (v demontovanej povojnovej spoločnosti)	postmaterialisti	materialisti (v konzumnej/ blahobytnnej spoločnosti)
Výchovné prostredie	autorita (vojenská, klerikálna)	liberálna (antiautoritatívne študentské hnutie)	post-authority (hľadanie nových hraníc v pedagogike)
Rituály, vzťah	tradicionalisti (formálna zdvorilosť, diferencia statusu)	predstavitelia informálnosti(rozpad rituálov)	neo-tradicionalisti (hľadanie nových rituálov)
Migrácia	čisto nemecká kultúra, prísťahovalctvo, nemeckí utečenci	vymedzenie "zahraničných pracovníkov" („cudzinci“)	Multikultúrna spoločnosť prísťahovalcov;

Legenda: Silno zjednodušený, schematizovaný prehľad. Ako empirická referencia slúžia veľké národné štúdie, ktoré sa uskutočnili od polovice 50. rokov 19. storočia v Nemecku, hlavne Surveys medzi 1955 a 1961, 1981 a 1984 ako aj 1999 až 2002.

Pragmatickí hľadači nových poriadkov a príležitostí

Na záver sa pokúsime charakterizovať profil mladej generácie v Nemecku podľa aktuálnych výskumoch mládeže, pričom ide o charakteristiku, ktorá rešpektuje dynamiku spoločenskej a kultúrnej moderny.

Najmladšia generácia žijúca v dobe na prelome storočí je **generáciou hľadačov poriadku**. Zaujímajú sa o spoľahlivé sociálne a kultúrne usporiadanie. Preberá tým spoločenskú perspektívu a funkciu, ktorá – ako sme vyzdvihli na začiatku – sa pripisuje staršej generácii. Prečo tento záujem o poriadok a istotu? Kľúč k tejto zmene orientácie mladej generácie by mal spočívať v politickej ekonomii moderny. **Poriadok a istota** sú v nespútanej, globálnej moderne na prelome storočí nedostatkovým tovarom. Mladí potrebovali k plánovaniu a riadeniu svojho života a budúcnosti určité spoľahlivé poriadky a orientácie, ktorým sa dá dôverovať. Orientujú sa na a spájajú sa s takými skupinami dospelých, ktoré sa im zdajú byť spoľahlivé. Sú vynaliezaví v tom ako objavovať poriadok a možnosti poriadku, ktoré fungujú a ktoré im môžu pomôcť pri dospievaní. Tak získali vysokú prestíž u detí a u mladých kedysi ohovárané profesionálne skupiny expertov ako lekári a policajti. Porozumeli, že oni sami k tomu môžu a musia prispieť. Súčasná generácia mládeže je vo väčšine pripravená angažovať sa za podporu a výstavbu takýchto „malých poriadkov“. Generácia dospelých to od nich aj očakáva. Mnohé heslá aktuálnej pedagogiky: samovzdelávanie, seba výchova, sebaangažmán a podobné vlastné aktivity učiacich sa a dospelých poukazujú nato, že sú už nejaký čas predmetom politických debát o vzdelávaní.

Mladí hľadači poriadku prežili svoje detstvo a mladosť v poststabilných spoločenských poriadkoch. Ich angažovanosť v tomto hľadaní vznikajúcich poriadkov je pragmaticky, nie ideologicky motivovaný. Nenasledujú viac ako celok – odhliadnuc od malých fundamentalisticky vytvorených skupín v tejto generácii – žiadnu vytvorenú konzervatívnu ideológiu. Legendárna generácia v roku 1968, ktorá našla svojich priamych nasledovníkov v generácii mládeže 70. a 80. rokov – už v opísanej generácii rodičov – sa cítila ako posledná generácia mládeže uprostred západno-kresťanskej kultúry povolaná k tomu, aby oslobodila svet. Chcela prevrátiť vznikajúce poriadky – boli to vraj skostnatené organizácie, prežité staré hodnoty alebo prekonané stavovské privilégia elít. („Pod talármí zápach plesne tisícich rokov“, tak znelo prostredníctvom príslovia vytvorené motto študentského hnutia v Nemecku.) Rozpútaná moderna medzitým búra obrazy a pamätníky. Ničenie tradičných poriadkov je oveľa radikálnejšie a efektívnejšie. Dnešná generácia mládeže netrpí už v prvom rade pod mocnými ideologickými a inštitučnými poriadkami, ako to zažila ešte generácia v roku 1968 (a jej nasledovníci), ktorá sa musela konfrontovať s rekonštrukciou občianskeho sveta prostredníctvom štruktúry generácie otcov a matiek. Ohrozenia, o ktorých sa dnešné deti a mladí dozvedajú, sú predčasným rozrušením a transformáciou poriadkov, do ktorých majú alebo chcú vstúpiť, predtým ako vôbec dostanú nato šancu. Keď budúcnosť ohrozuje týmto spôsobom možnosti konania v prítomnosti, tak sa zmenší potreba odvážnych spoločenských utópií. Nielen intelektuálom, ale aj mladej generácii sa v súčasnosti zdá, že chuť robiť takéto náčrty budúcnosti sa už stratila.

Vždy menej dospelých je neschopných garantovať mladej generácii isté a stabilné podmienky rastu a rovnako aj budúcnosť pre ich život. V mnohých oblastiach života im sprostredkuje staršia generácia, že aj ona sama má strach, že nerozumie (už viac) mnohému, že je bezradná, že nevie presne, akoby sa mali problémy riešiť. Riešenie problémov sa presúva na neurčitú budúcnosť. Zástupcovia a obeť baránkovia pre neschopnosť dospelých generácií obrániť spoločný poriadok života, resp. opäť ho vytvoriť, sa stávajú sami faktorom instability a neporiadku. Najmladšia generácia sa cíti povolaná k tomu, aby podporila prostredníctvom vlastného angažmánu ohrozený poriadok v procese modernizácie. To sa podarí, samozrejme, najskôr v súkromnom svete, v ktorom sú deti a mládež doma, pri rodine, priateľoch, v osobnom zažitom, blízkom svete. Aj situatívne poriadky sa dajú ľahšie vytvoriť ako nadčasové. Najmladšia generácia chce uskutočniť situatívne poriadky, ktoré presahujú každodenný život. Oni sú stúpecami a malými majstrami kultúry sviatkov a osláv, súkromne i mediálne uskutočňovaných podujatí a udalostí.

Centrom životného sveta mladej generácie sa stal systém vzdelávania. Tým kooperuje pragmatickým spôsobom s poriadkom systému vzdelanostnej kariéry a záverečných vzdelanostných skúšok. Nepochybňuje viac maturitu ako vstupný krok do života dospelých, ale snaží sa spoločne s rodičmi o vzdelanostný titul. Oceňuje spoločných pomocníkov pri svojom pokuse využiť úspešne ponuky tohto poriadkom povzbudzujúceho systému. Tým uprednostňuje ovládanie faktov pred vágnymi poznatkami o probléme a oceňuje jednoznačne odskúšané poriadky, na ktoré sa možno spoľahnúť. Inak ako neprehľadný, preštrukturovaný systém ovládania moderny ponúka poriadkový systém spoločných ciest kariéry, na ktorej možno kráčať viditeľne dopredu na základe vlastných snáh. Najmladšia generácia sa vzdáva - vzhľadom na mnohokrát ohrozené poriadky - podpory toho, čo pokladá za neporiadok a neistotu. Nekladie si žiadne zneisťujúce otázky zmyslu, napr. o školskom učení, a nerebeluje otvorene proti pretrvávajúcim integračným ponukám spoločnosti dospelých. Namiesto toho sa snaží optimálne využiť existujúci poriadok pre seba a svoj vlastný život. K tomu patrí aj znesiteľné až pohodlné hospodárenie v jestvujúcich poriadkoch. Nerebeluje sa proti škole

a vyučovaní, ale inštitúcia sa buduje nato, aby bola čo najlepším miestom stretnutia, komunikačným priestorom rovesníkov, pričom systém vyučovania, ktorý tu má prednosť, reguluje optimálne priebeh pracovného dňa mladého človeka.

Najmladšia generácia mládeže má ešte druhú tvár. Nie je len motivovaná podopierať a reštaurovať ohrozené poriadky sociálneho a kultúrneho systému. Ona je tiež generáciou poľovníkov na príležitosti. Príslušníci tejto generácie majú ešte o jednu vlastnosť moderny navyše. Táto uvoľňuje nielen existujúce poriadky, ale aj nové možnosti. Na tieto priestory možností čaká najmladšia generácia. Nikto nevie, kedy presne a kde sa otvoria – ale je isté že sa otvoria. Ide o to, byť v pravom čase na pravom mieste a uchopiť ich.

V tomto zmysle je najmladšia generácia generáciou „lapačov-poľovníkov“. Nájde ju všade tam, kde sa ohlasuje niečo nové: aktuálne módné hity a trendy v odevnom či hudobnom priemysle, prekvapujúce hracie a komunikačné prístroje, nové druhy športov s prislúchajúcimi športovými prístrojmi, vynález ešte neslýchaných vysielacích formátov, novovyvinuté kombinácie predmetov a študijných smerov, novodobé zamestnania. Príslovečný optimizmus mladých poľovníkov príležitostí, čo vyžaduje budúcnosť ich vlastného života, sa zakladá na tom, že – prostredníctvom skúsenosti – sú si istí, že sa pre nich otvárajú takéto novodobé priestory možností. Sú si istí tým, že sú lepšie vybavení na poľovačku príležitostí ako tí predchádzajúci uprostred stárnucích generácií.

Uvoľniť sa, sem-tam experimentovať, všetkého sa raz dotknúť, všetko vyskúšať a opäť si dovoliť spadnúť – to sa im zdá celkovo tou najlepšou prípravou na poľovačku príležitostí. Zaviazat' sa dlhodobo a jednostranne v mladom veku, skrýva v sebe nebezpečenstvo, že bude pri očakávanom odchode za novou šancou až priveľmi nepohyblivý a neflexibilný. Mnohí z nich si preto nahromadia s určitou trepezivosťou vzdelanostný titul za titulom, príležitostnú prácu za príležitostnou prácou – čo je pravdepodobne využiteľné rovnako ako aj pravdepodobne nevyužiteľné: človek nemôže ale nikdy vedieť. Podľa filozofie moderny: Všetko je možné, avšak nič nie je určité.